

УДК 332.02; 332.3; 631.95
JEL Classification: Q18, Q15

Сидорук Б.О.,
канд. екон. наук, с.н.с., докторант,
ННЦ «Інститут аграрної економіки»

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЗБАЛАНСОВАНОГО СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ

Sydoruk B.O.,
cand. sc. (econ), senior research fellow, doctoral candidate,
NSC "Institute of Agrarian Economics"

PECULIARITIES OF FORMATION OF THE STATE POLICY OF BALANCED AGRICULTURAL LAND USE

Постановка проблеми. Важливим елементом для забезпечення збалансованого використання сільськогосподарських земель є дієвість державної політики у сфері регулювання сільськогосподарського землекористування.

Сьогодні державна політика в галузі збалансованого використання земельно-ресурсного потенціалу в Україні знаходиться на стадії формування, що зумовлює її певну невідповідність європейським та світовим критеріям і вимогам, які стосуються визначення належного рівня еколого-економічної ефективності землекористування.

Тому, існує необхідність розробки нових підходів до формування та реалізації державної політики в галузі збалансованого землекористування в напрямку забезпечення належного рівня еколого-економічної ефективності використання земельних угідь на засадах сталого розвитку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Стратегічним завданням державної політики у сфері аграрного землекористування, як зазначає Кириленко І.Г., є забезпечення раціонального використання та охорони продуктивних земель, збереження, відтворення та примноження їх родючості [8]. Відповідно, стратегічними пріоритетами земельної політики в Україні мають стати: забезпечення високоефективного використання сільськогосподарських угідь, всебічна охорона та розширене відтворення родючості ґрунтів, вирішення продовольчої проблеми в країні [4, с. 16].

Головна мета управління земельними ресурсами країни на загальнодержавному рівні, згідно досліджень Л.Я. Новаковського та М.І. Шквира, полягає у забезпеченні функціонування такої системи земельних відносин і землекористування в регіонах, що дасть змогу створити умови для збереження та відновлення властивостей земельних ресурсів і досягнення максимальної еколого-економічної ефективності землекористування [12].

Велике значення для забезпечення збалансованого сільськогосподарського землекористування має екологізація виробничої діяльності. Тому, Н. М. Андреева та В.А. Козловцева [3] визначають напрямки розвитку економічної політики держави внаслідок екологізації господарської діяльності в АПК.

Значний внесок у дослідження питань збалансованого використання земельних ресурсів зробили також такі вчені, як: Д.І. Бабміндра, Б.М. Данилишин, Д.С. Добряк, В.В. Горлачук, А.Г. Мартин, В. Спенсер, А.М. Третяк та ін.

Різні аспекти ефективного, раціонального й екологічнобезпечного використання, охорони та відтворення земельних і ґрунтових ресурсів досліджували такі відомі вчені, як: В.М. Будзяк, С.І. Дорогунцов, М.І. Лавейкін, М.Й. Малік, Л.Ю. Мельник, Л.Я. Новаковський, Б.Й. Пасхавер, А.Я. Сохнич, М.Г. Ступень, А.Г. Тихонов, В.М. Трегобчук, В.С. Уланчук, М.А. Хвесик, О.М. Царенко, О.М. Шпичак тощо.

Проблематику розроблення та прийняття управлінських рішень в галузі здійснення аграрної політики опрацьовано у наукових працях таких вчених: П.П. Борщевського, П.І. Гайдуцького, В.Я. Меселя-Веселяка, П.Т. Саблука, В.В. Юрчишина тощо. Формування ефективної системи державного регулювання аграрного сектора досліджується у роботах: В.Д. Бакуменка, М.А. Латиніна, Т.М. Лозинської, Н.Р. Нижник, І.В. Розпутенка та ін.

Аналіз літературних джерел виявив, що значна частина існуючих досліджень щодо особливостей формування аграрної політики зосереджені переважно на проблемах удосконалення законодавчої бази у сфері регулювання земельних відносин та вдосконалення структури органів

державної влади з питань управління земельними ресурсами на державному та регіональному рівнях. Питання ж особливостей державної політики збалансованого використання та охорони земель на регіональному та локальному рівнях залишаються значною мірою невирішеними, що потребує більш детальних наукових досліджень та обґрунтувань. Саме таке розуміння проблеми обумовило вибір теми та визначення мети дослідження.

Постановка завдання. Метою статті є обґрунтування основних складових державної політики збалансованого використання сільськогосподарських земельних угідь.

Для досягнення поставленої мети було визначено такі основні завдання:

- визначити основні складові державної політики збалансованого використання сільськогосподарських земельних угідь;
- обґрунтувати етапи формування загальнодержавної та регіональної політики збалансованого сільськогосподарського землекористування;
- сформувати напрямки узгодження інтересів у сфері сільськогосподарського землекористування на локальному рівні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нами запропоновано державну політику збалансованого використання сільськогосподарських земельних угідь визначати як діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування у сфері використання й охорони земельних ресурсів, направлену на збереження і покращення якісних характеристик земельних угідь, створення екологічно безпечних умов для господарської діяльності та проживання громадян.

Державна політика в еколого-економічному забезпеченні збалансованого використання сільськогосподарських земельних угідь має передбачати:

- розробку і реалізацію законодавчих і нормативних актів, державних і регіональних програм та планів щодо збалансованого використання та охорони земель;
- забезпечення дотримання вимог законодавства і нормативно-методичних документів;
- ведення землеустрою, моніторингу земель сільськогосподарського призначення та державного земельного кадастру;
- забезпечення дієвості механізму економічного стимулювання охорони і збалансованого використання земельних ресурсів, заохочення ведення екологічного сільськогосподарського виробництва;
- контроль якісного стану сільськогосподарських земель, притягнення до відповідальності винних у порушеннях земельного законодавства;
- розвиток системи державного ліцензування, сертифікації та страхування в сфері землекористування.

Дані складові мають бути направлені на забезпечення збалансованого сільськогосподарського землекористування на регіональному і місцевому рівні, що сприятиме покращенню еколого-економічної ефективності використання земель сільськогосподарського призначення.

Збалансований розвиток вітчизняного аграрного землекористування вимагає формування і використання комплексу регуляторних механізмів та їх підтримки з боку держави. Результатом функціонування дієвої системи державного регулювання використання земель сільськогосподарського призначення мають бути нові ринкові відносини, які направлені на забезпечення ефективної взаємодії окремих аграрних формувань з органами державної влади, наслідком якої є їх розвиток і нормативно-технічне регулювання процесів, пов'язаних із аграрним виробництвом для забезпечення його відповідності встановленим нормативам за окремими показниками, зокрема екологічними. Результатом реалізації зазначених процесів взаємодії є перехід на засади екологічного розвитку й одночасного забезпечення високих соціальних запитів населення [15].

Важливим аспектом для реалізації збалансованого використання земельних угідь в сільськогосподарській діяльності є формування мотиваційних цілей окремих аграрних формувань, підтримання на економічно доцільному рівні їх виробництв і сприяння частковій реалізації аграрного продукту, виробленого із застосування екобезпечних технологій. Наслідком такої підтримки буде отримання суспільно корисного ефекту та одночасно економічного результату від реалізації аграрної продукції належного рівня якості й безпечності.

Формування політики у сфері державного регулювання та стимулювання збалансованого сільськогосподарського землекористування має бути спрямоване на розвиток як традиційного (інтенсивного) землекористування, так і екологічного (екстенсивного) використання земель сільськогосподарського призначення.

На сучасному етапі розвитку країни при формуванні державної політики у сфері збалансованого використання земельних ресурсів важливим є врахування особливостей регіонів з метою збалансування соціально-економічних та екологічних пріоритетів їх розвитку, запобігання погіршенню якості земельних угідь з огляду на особливості використання земельного потенціалу окремих територій.

Збалансування землекористування на регіональному рівні потребує формування й реалізації державної регіональної земельної політики. Формування регіональної земельної політики має відбуватися шляхом забезпечення ефективності децентралізованої моделі організації влади.

Організація системи землекористування повинна базуватися на забезпеченні взаємодії між різними рівнями управління, що зумовлює формування різних елементів земельної політики та визначає її структуру. На склад даних елементів впливає рівень життя населення, демографічна ситуація, ефективність комплексного соціально-економічного розвитку, а також екологічний стан навколишнього природного середовища, і зокрема земельних ресурсів [5, с. 224].

За результатами реалізації регіональної земельної політики можна досягнути наступних цілей [13, с. 22]:

1. Дослідження й оцінка внутрішнього земельного потенціалу кожного регіону;
2. Розроблення та реалізація комплексних правових, організаційних, економічних та інших механізмів його збалансованого використання.
3. Забезпечення розвитку земельних відносин з урахуванням впливу місцевих природно-географічних, кліматичних та інших факторів.
4. Створення умов для розвитку конкуренції на ринку сільськогосподарської продукції, забезпечення диверсифікації сільськогосподарської діяльності та зменшення інвестиційних ризиків для аграрних формувань.
5. Удосконалення методичної бази оцінки земельних ресурсів сільськогосподарського призначення.
6. Розвиток системи моніторингу земель, поліпшення організації контролю за раціональним використанням та охороною земельних угідь.
7. Підвищення ефективності регіональної системи управління земельними ресурсами шляхом функціонального її посилення та структурної перебудови.

Державна політика у сфері регулювання земельних відносин на державному та регіональному рівнях має передбачати здійснення комплексу науково обґрунтованих заходів із землеустрою з метою організації збалансованого використання та охорони земельних ресурсів, планування й розподілу земельного фонду. Землеустрій має стати основою для здійснення державної земельної політики [7] (рис. 1).

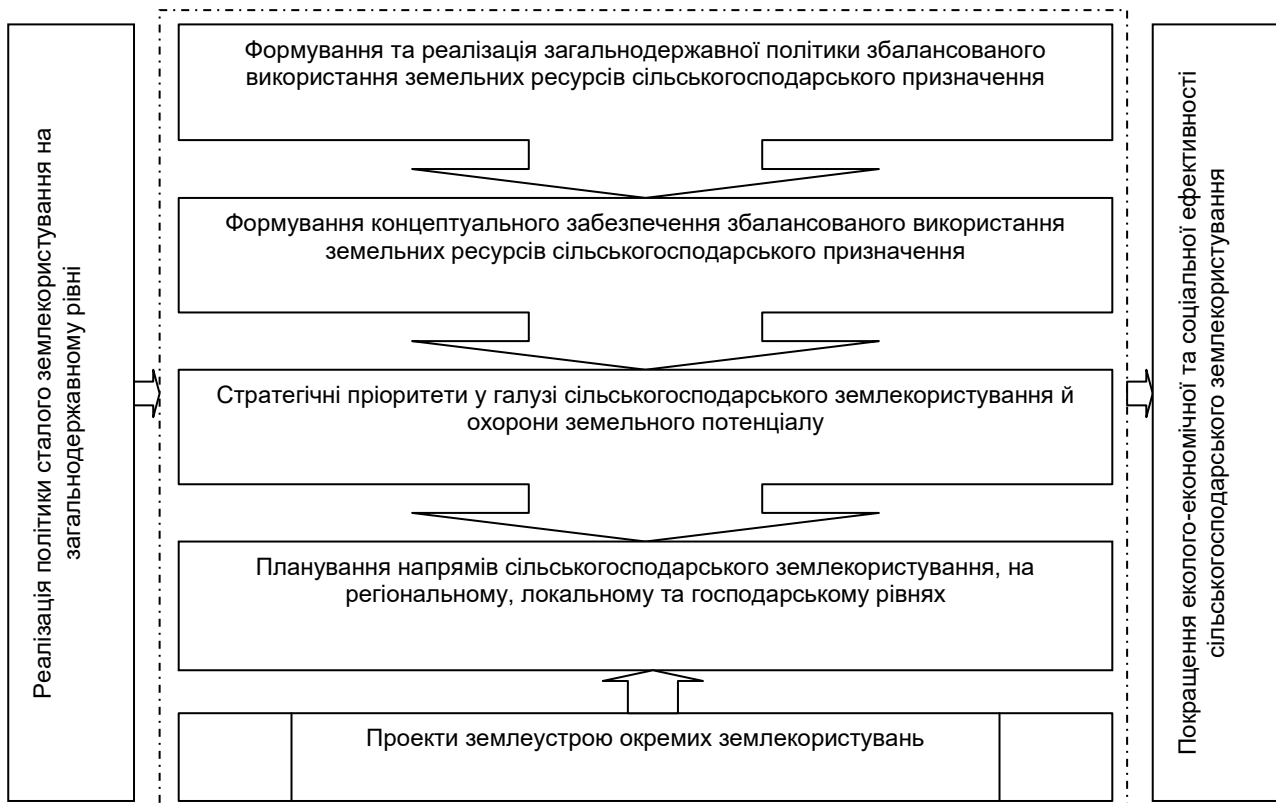

Рис. 1. Схема формування загальнодержавної та регіональної політики збалансованого сільськогосподарського землекористування*

Джерело: розроблено автором.

Розглянемо окремі складові на шляху формування загальнодержавної політики збалансованого сільськогосподарського землекористування.

Концептуальне забезпечення збалансованого використання земельних ресурсів сільськогосподарського призначення.

Для формування концептуального забезпечення збалансованого сільськогосподарського землекористування необхідно виходити із основних положень наступних концепцій природокористування:

– концепція сталого розвитку – збалансоване сільськогосподарське землекористування має передбачати гармонійний розвиток суспільства і природного середовища;

– концепція цілком природної екосистеми – при здійсненні сільськогосподарського землекористування на регіональному і місцевому рівні слід враховувати можливості агроєкосистем та їх стійкість до антропогенного навантаження;

– концепція біотичної регуляції навколишнього середовища – розвиток системи сільськогосподарського використання земельних ресурсів неможливий без врахування природної ємності біосфери при здійсненні господарської діяльності аграрними формуваннями;

– концепція охорони довкілля – важливим для збалансованого сільськогосподарського землекористування є забезпечення максимальних економічних результатів при мінімальних екологічних втратах. Проте, дана концепція в напрямку оптимізації використання земельних ресурсів потребує коригування щодо врахування можливостей відновлення екосистем за різних господарських впливів, при яких екологічні втрати можуть взагалі бути неприпустимими;

– концепція геосоціосистеми – для збалансування використання земельного потенціалу має враховуватись поєднання не лише екологічних, а й економічних та соціальних складових. В даному випадку геосоціосистема уособлює собою функціональну єдність людини і середовища її існування (природного, біотичного, економічного, духовного, морально-етичного, політичного тощо);

– концепція урбоекосистеми має розглядатися з позиції впливу на стан сільськогосподарського землекористування процесу формування в межах біосфери урбаністичних геосоціосистем. Роль урбанізації виражається через перетворення ландшафтних екосистем (природних (лісових, лучних, степових, водних)) і штучних (сільськогосподарських) під впливом збільшення міст на штучні або на урбоекосистеми. Даний фактор необхідно враховувати при плануванні використання земельного потенціалу сільськогосподарських угідь і визначення напрямків розвитку сільськогосподарської діяльності. В процесі потрапляння агроєкосистем в зону впливу якогось міста або формування приміської зони, що передбачає ущільнення геопростору, відбувається інтенсифікація сільськогосподарського використання земель, що призводить до зміни специфіки землекористування аграрних формувань;

– концепція коеволюції природи та суспільства – при вдосконаленні системи сільськогосподарського землекористування необхідно виходити з позиції сумісного розвитку біосфери і людського суспільства, повинно забезпечуватись оптимальне співвідношення інтересів людства й екосистем. Згідно з принципом коеволюції, людство повинне не тільки змінювати біосферу для пристосування її до своїх потреб, але і змінюватися саме відповідно до вимог природи;

– концепція природних каркасів екологічної безпеки територій – має застосовуватися з позиції пошуку гармонізації (збалансованості) землекористування на основі вже сформованих антропогенних ландшафтів. Таким чином, концепція екологічних каркасів території певною мірою спрямована на збалансування сільськогосподарського землекористування в межах існуючої просторової організації земельних угідь і суспільства в цілому. Формування екологічного каркаса передбачає необхідність змін в структурі земельного фонду країни шляхом віднесення частини земель сільськогосподарського призначення до категорій, що підлягають особливій охороні з відтворенням притаманного їм різноманіття природних ландшафтів;

– концепція ноосферних екосистем – її застосування повинно стосуватися вивчення можливостей репланування території земельних угідь у напрямку їх структуризації. Згідно даної концепції еволюція такої структуризації відбувається шляхом поступового формування трьох форм територіальних структур – ареальних, осередкових і комунікативних;

– концепція ієрархічної організації біосфери – при здійсненні сільськогосподарського землекористування необхідно враховувати стан самопідтримки процесів обміну між суспільством і довкіллям, забезпечувати саморозвиток національної еколого-економічної системи;

– концепція збалансованого розвитку агроєкосистем – передбачається формування збалансованої системи природокористування в сільському господарстві та забезпечення розбудови екомережі, що є визначальним для забезпечення збалансованого використання земельного потенціалу аграрними формуваннями;

– концепція ландшафтно-екологічного планування – важливим для збалансування сільськогосподарського землекористування є успішне функціонування агроландшафтів як ресурсовідтворюючих і середовищноформуючих систем, що потребує узгодження просторової організації господарських і технологічних заходів із особливостями природних територій з метою збільшення врожайності сільськогосподарських культур і підвищення екологічної стійкості земель сільськогосподарського призначення. Відповідно, оптимізувати необхідно не природне середовище, а господарську діяльність у ньому в напрямку встановлення відповідності об'єктів господарювання, або антропогенно змінених територіальних систем властивостям навколишнього середовища.

Стратегічні пріоритети у галузі сільськогосподарського землекористування й охорони земельного потенціалу.

Для формування стратегічних пріоритетів збалансованого сільськогосподарського використання земельних угідь необхідно:

- забезпечити підвищення рівня конкурентоспроможності різних напрямів сільськогосподарського землекористування та зміцнення потужності земельного потенціалу сільськогосподарських угідь;
- створити умови для підвищення еколого-економічної ефективності сільгоспвиробництва;
- враховувати регіональні особливості аграрного виробництва та якісні характеристики земельного потенціалу в територіальному розрізі;
- здійснити екологічне обґрунтування складу земельних угідь, впорядкування їх територій, розробити систему сівозмін, що забезпечить досягнення бездефіцитного балансу гумусу в ґрунті;
- провести аналіз дієвості економічних важелів впливу, їх можливих комбінацій та особливостей застосування для досягнення поставлених стратегічних завдань.

Планування напрямів сільськогосподарського землекористування на регіональному, локальному та господарському рівнях.

Планування використання та охорони земель сільськогосподарського призначення являє собою діяльність уповноважених органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, а також окремих землекористувачів, яка полягає у формуванні та впровадженні програм використання та охорони сільськогосподарських угідь з урахуванням екологічних, економічних, соціальних, географічних та інших особливостей конкретних територій, а також у прийнятті на їх основі обґрунтованих управлінських рішень [9].

Планування використання земельних ресурсів має сприяти виробленню напрямів земельної політики у сфері використання та охорони земель на найближчу перспективу на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях.

В процесі розробки планових заходів формуються генеральні і регіональні схеми землеустрою адміністративно-територіальних одиниць, а також галузеві схеми землеустрою з передплановими і передпроектними документами, що слугують подальшою основою для розробки проектів землеустрою [11].

Згідно позиції А. Третяка, схеми землеустрою розробляються для обґрунтування територіального міжгалузевого перерозподілу земель, удосконалення системи землекористування, в тому числі сільськогосподарського, формування пропозицій щодо оптимальної організації території регіону в цілому й окремих його складових, заходів покращення й охорони земель [14]. Поряд з цим, схеми землеустрою необхідні для нормування співвідношення земель сільськогосподарського призначення та інших категорій земельних ресурсів, встановлення оптимального співвідношення ріллі і багаторічних насаджень, сіножатей, пасовищ та земель під полезахисними лісосмугами для стабілізації екологічної ситуації в агроландшафтах.

Основними завданнями планування сільськогосподарського землекористування на загальнодержавному рівні можна визначити:

- забезпечення диверсифікації господарської діяльності та збалансованого розвитку сільських територій;
- інформаційне забезпечення органів місцевого самоврядування щодо можливостей розвитку агроєкосистем та прогнозування результатів господарської діяльності;
- забезпечення збалансованого розвитку аграрного виробництва в галузевому і територіальних розрізах з урахуванням наявного земельного потенціалу.

Основними завданнями планування сільськогосподарського землекористування на регіональному рівні є наступні:

- розвиток систем землекористування в напрямку поширення екологізації сільськогосподарської діяльності, а також оптимізації напрямів землекористування;
- інформаційна підтримка програм розвитку сільськогосподарського землекористування та оптимізації агроєкосистем на рівні сільських територій, обґрунтування нової структури видів землекористування;
- коригування систем землекористування з врахуванням регіональних особливостей та факторів впливу, активізація діяльності місцевих органів для розвитку сільськогосподарського землекористування.

Планування сільськогосподарського землекористування на локальному і господарському рівнях передбачає:

- виявлення додаткових ресурсних можливостей для економічного розвитку окремих землекористувачів, інтенсифікації сільськогосподарського землекористування;
- формування проектів землеустрою та їх реалізація на рівні аграрних формувань;

- покращення якісних характеристик земельного потенціалу, забезпечення його відтворення й ефективного використання.

З метою ефективної реалізації земельної політики збалансованого сільськогосподарського землекористування необхідно виділити визначальні на регіональному і місцевому рівні напрямки діяльності для органів влади та місцевого самоврядування:

- систематизація особливостей розподілу і використання земельних ресурсів в різних напрямках господарської діяльності;
- вибір найбільш ефективних організаційних заходів з управління земельними ресурсами з метою збалансування їх використання;
- нормативно-правове регулювання збалансованого використання земельних ресурсів та контроль за дотриманням земельного і пов'язаного з ним законодавства;
- планування землевпорядних робіт і забезпечення виконання планових показників;
- визначення найбільш перспективних напрямків використання земельного фонду і стимулювання екологізації господарської діяльності.

Розробка проектів землеустрою окремих аграрних формувань.

В сучасних умовах господарювання важливим є формування проектів землеустрою, що забезпечують еколого-економічне обґрунтування сівозміни та впорядкування угідь, а також визначають: організацію землеволодінь та землекористувань з виділенням сівозміни, виходячи з екологічних та економічних умов; визначення типів і видів сівозміни з урахуванням спеціалізації сільськогосподарського виробництва; складання схем чергування сільськогосподарських культур у сівозміні; проектування полів сівозміни; розробку плану переходу до прийнятної сівозміни; перенесення в натуру (на місцевість) запроєктованих полів сівозміни [10].

Формування проектів землеустрою аграрних формувань має забезпечити найдоцільніші організаційно-територіальні і виробничі умови для розвитку господарства, найбільш продуктивного використання всіх земельних угідь; запровадження правильних сівозмін; одержання високих і сталих урожаїв при найменших затратах праці і коштів на одиницю продукції.

Тільки у проектах землеустрою агроекологічний і ландшафтний підходи з абстрактних перетворюються на реальні й виражаються у формі науково обґрунтованої організації території відповідно до її агроекономічного потенціалу. Для землевпорядної організації території сільськогосподарських підприємств визначальною є практична реалізація проектних рішень на території конкретних агроландшафтів з урахуванням їхніх особливостей [6].

Заходи щодо охорони та підвищення родючості ґрунтів передбачають: розробку робочих проектів землеустрою щодо рекультивації порушених земель, землювання малопродуктивних угідь, вапнування, гіпсування, глибокого розпушування ґрунту; захист земель від підтоплення, заболочування, вторинного засолення, висушування, ущільнення, закислення, забруднення промисловими та іншими відходами, зрошення, осушення.

Для коригування антропогенного навантаження на земельно-ресурсний потенціал та розробки зазначених проектів землеустрою при об'єднаних територіальних громадах необхідно забезпечити функціонування експертно-консультаційних центрів (ЕКЦ), в склад яких мають входити представники органів місцевого самоврядування, кваліфіковані експерти-дорадники з питань землекористування, інженери-землевпорядники та представники громадських організацій, сфера діяльності яких охоплює проблеми землевпорядкування. Таким чином, створення ЕКЦ буде формою прояву приватно-державного партнерства на місцевому і локальному рівнях.

Передбачається залучення даних центрів до виконання наступних основних функцій:

1) участь у розробці та погодженні стратегічних документів розвитку території, де вони функціонують;

2) надання інформаційно-методичної та організаційної допомоги в підготовці землевпорядних проектів, які стосуються території, де здійснюється їх діяльність;

3) контроль виконання землекористувачами основних показників в рамках розроблених проектів землеустрою та їх коригування в разі необхідності.

В процесі реалізації зазначених функцій передбачається виконання ЕКЦ наступних завдань:

- розробка пропозицій до проектів стратегічних документів щодо розвитку землекористування на локальному рівні;

- обґрунтування системи показників в напрямку реалізації стратегічних рішень у сфері збалансування сільськогосподарського землекористування;

- моніторинг реалізації стратегічних альтернатив розвитку землекористування на локальному рівні та представлення результатів місцевій громаді;

- участь у розробленні проектів органів місцевого самоврядування з питань використання сільськогосподарських угідь.

Таким чином, реалізація державної політики в напрямку збалансованого використання земельного потенціалу на локальному рівні має передбачати взаємодію органів місцевого

самоврядування, громадськості і аграрних формувань для узгодження їх інтересів і забезпечення максимальної еколого-економічної та соціальної ефективності сільськогосподарського землекористування (рис. 2).

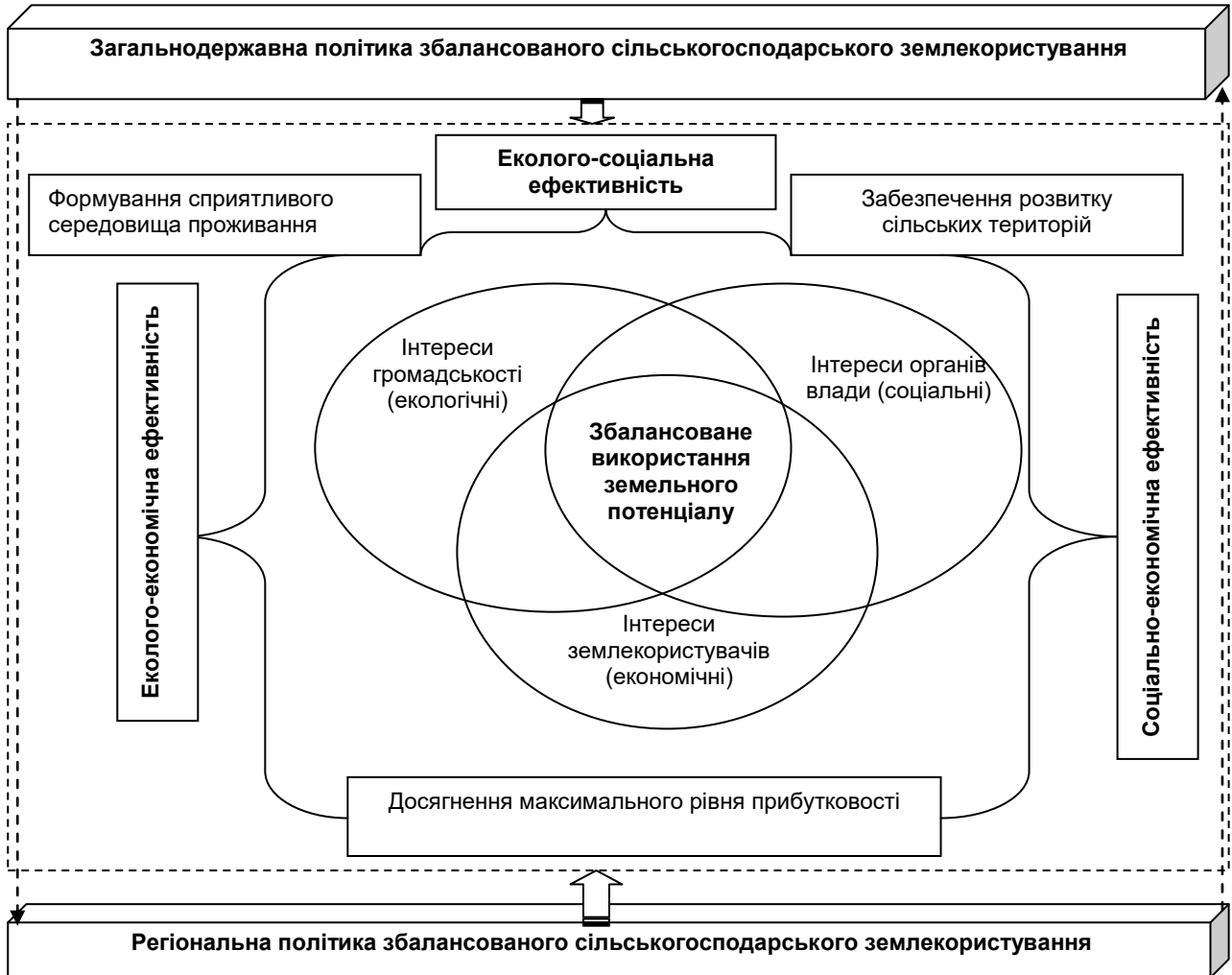

Рис. 2. Схема узгодження інтересів у сфері сільськогосподарського землекористування на локальному рівні

Джерело: розроблено автором

Враховуючи результати проведеного аналізу напрямів формування державної політики в галузі використання земельного потенціалу сільськогосподарських угідь, нами запропоновано формувати державну політику збалансованого землекористування на принципах децентралізації управлінської діяльності. Децентралізоване управління сільськогосподарськими земельними ресурсами є важливим з позиції врахування інтересів всіх соціальних груп, які проживають на певній території, дає можливість здійснення своєчасного контролю за станом земельних угідь, що є визначальним для досягнення значного рівня еколого-економічної та соціальної ефективності сільськогосподарського землекористування.

Успішність вирішення існуючих в сфері землекористування проблем значною мірою залежить від способів збалансування використання розділених земельних володінь окремими землекористувачами, що вимагає створення передумов і можливостей для диверсифікації їх діяльності, формування ринкової позиції даних землекористувачів.

Важливим в системі збалансування сільськогосподарського землекористування є також забезпечення відповідності державної земельної політики екологічним пріоритетам. Визначення пріоритетних напрямків екологічної політики в галузі землекористування має ґрунтуватися на таких підходах:

- екосистемний підхід, який гарантує збереження і відтворення земельного потенціалу та цілісності екосистем;
- інтеграційний підхід, що передбачає інтеграцію екологічних елементів в усі сфери господарської діяльності, а також їх врахування при розробці державної земельної політики;

– релевантний підхід, який стосується забезпечення взаємоузгодженості між розробкою й реалізацією управлінських рішень в рамках екологічної політики;

– комплексний підхід, що передбачає можливість узгодження інтересів під час визначення екологічних пріоритетів в напрямку збалансованого землекористування.

Сьогодні для України є актуальною розробка нової інноваційної стратегії у сфері використання земельного потенціалу, яка повинна бути науково обґрунтованою, враховувати стан і тенденції інноваційного розвитку в розвинених країнах та забезпечувати еколого-економічний розвиток сільськогосподарського землекористування, що ґрунтується на перспективних екологічних інноваціях.

Деякі науковці мету державної інноваційної політики вбачають у формуванні в країні таких умов для діяльності суб'єктів господарювання, за яких вони були б зацікавлені і спроможні вдосконалювати та виготовляти нові види продукції, впроваджувати сучасні наукоємні, екологічно чисті технології та розширювати на цій основі ринки збуту [1; 2].

Таким чином, інноваційна складова в структурі формування політики держави в галузі сільськогосподарського землекористування повинна бути спрямована на збалансоване використання земельного потенціалу в аграрній галузі, переорієнтацію системи державного регулювання на всебічне заохочення розвитку підприємництва, приватної ініціативи в аграрній галузі з врахуванням можливостей зростання навантаження на агроєкосистеми. Вдосконалення державної політики щодо управління земельними ресурсами сільськогосподарського призначення, має відбуватися насамперед з врахуванням інтересів територіальних громад та власників земель і землекористувачів, що є важливим для покращення соціальної та екологічної ефективності сільськогосподарського землекористування.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, результатом політики збалансованого сільськогосподарського землекористування повинно бути збереження і покращення якісних характеристик земельних угідь. Проте, екологічний напрям сільськогосподарського землекористування не має перешкоджати економічному та соціальному розвитку сільських територій, а економічно ефективно аграрне виробництво має здійснюватися лише в екологічно допустимих межах.

Визначено основні складові на шляху формування загальнодержавної політики збалансованого сільськогосподарського землекористування, що передбачають: концептуальне забезпечення збалансованого використання земельних угідь, встановлення стратегічних пріоритетів у галузі сільськогосподарського землекористування, планування використання земельного потенціалу на різних рівнях управління і розробку та реалізацію проектів землеустрою на рівні аграрних формувань.

Для реалізації нової державної земельної політики в напрямку збалансування сільськогосподарського землекористування необхідне визначення тенденцій та закономірностей розвитку аграрного виробництва, що враховуватимуть причинно-наслідковий зв'язок між інтенсифікацією використання земельного потенціалу та можливостями агроєкосистем забезпечувати даний тип розвитку. Тому, державну політику збалансованого землекористування запропоновано здійснювати на принципах децентралізації управлінської діяльності для узгодження інтересів різних категорій землекористувачів і забезпечення максимальної еколого-економічної та соціальної ефективності сільськогосподарського землекористування.

Визначальна роль при формуванні політики держави у галузі використання земельного потенціалу сільськогосподарських угідь має відводитись інноваційній складовій, яка забезпечуватиме еколого-економічний розвиток сільськогосподарського землекористування на основі застосування перспективних екологічних інновацій. Збалансування використання земельного потенціалу на інноваційній основі сприятиме досягненню комплексу економічних, екологічних та соціальних ефектів, які стосуватимуться передусім покращення якісних показників земельних угідь.

Література

1. Аграрне право України / за ред. В. З. Янчука. Київ: Юрінком Інтер, 2000. 720 с.
2. Адміністративне право України / за ред. Ю. П. Битяка. Харків: Право, 2001. 528 с.
3. Андреева Н. М., Козловцева В. А. Політика екологізації та активізації економічної діяльності суб'єктів господарювання агропромислового комплексу України. *Економічні інновації*. 2014. Вип. 57. С. 32-42.
4. Богіра М. С. Землекористування в ринкових умовах: еколого-економічний аспект: монографія. Львів, ЛНАУ, 2008. 225 с.
5. Богіра М. С., Ярмолюк В. І. Землевпорядне проектування: теоретичні основи і територіальний землеустрій: навч. посібн. / за ред. к.е.н. М. С. Богіри. Львів: ЛНАУ, 2010. 334 с.
6. Гунько Л. А., Дьяченко О. Р. Методологічні підходи до організації території сільськогосподарських підприємств на еколого-ландшафтній основі. *Агросвіт*. 2015. № 12. С. 38-42.
7. Дорош Й. Напрями удосконалення екологічної політики в галузі земельних відносин. *Землевпорядний вісник*. 2012. № 2. С. 29-33.
8. Кириленко І. Г. Актуальні питання ринку земель сільськогосподарського призначення. *Трансформація земельних відносин до ринкових умов*. Київ. 2009. С. 46-49.

9. Корінець Р. В очікуванні земельної іпотеки. *Пропозиція*. 2004. № 3. С. 111–112.
10. Краснолуцький О., Тихенко Р., Євсюков Т. Складання проектів землеустрою, що забезпечують еколого-економічне обґрунтування сівозміни та впорядкування угідь. URL: <https://zsu.org.ua/taras-evsyukov/128-2011-05-20-14-26-33>. (дата звернення 30.07.2018).
11. Мартин А. Г. Управління земельними ресурсами: пріоритетні завдання на сучасному етапі реформ. *Землевпорядний вісник*. 2008. № 2. С. 30–36.
12. Новаковський Л.Я., Шквир М.І. Регіональна земельна політика. Київ: Урожай, 2006. – 136 с.
13. Свистун Л. А. Формування ринку землі в умовах реалізації регіональної земельної політики: монографія. Одеса: Фенікс, 2011. 256 с.
14. Третяк А. М. Землевпорядне проектування: Теоретичні основи і територіальний землеустрій: навч. посібник. Київ: Вища освіта, 2006. 528 с.
15. Шкабара Т. Л., Остапенко А. Ю. Перспективи виробництва екологічно чистого аграрного продукту в Україні на засадах державного регулювання. *Науковий вісник Херсонського державного університету: Серія Економічні науки*. Випуск 21. Частина 1. 2016. С. 42-45.

References

1. Yanchuk, V.Z. (2000), *Ahrarne pravo Ukrainy* [Agrarian law of Ukraine], “Yurinkom Inter”, Kyiv, Ukraine, 720 p.
2. Bytiak, Yu.P. (2001), *Administratyvne pravo Ukrainy* [Administrative law of Ukraine], “Pravo”, Kharkiv, Ukraine, 528 p.
3. Andreieva, N.M. and Kozlovitseva, V.A. (2014), “Policy of ecologization and activation of economic activity of subjects of management of agro-industrial complex of Ukraine”, *Ekonomichni innovatsii*, no. 57, pp. 32-42.
4. Bohira, M.S. (2008), *Zemlekorystuvannia v rynkovykh umovakh: ekolohe-ekonomichni aspekt: monohrafiia* [Land use in market conditions: ecological and economic aspect: monograph], “LNAU”, Lviv, Ukraine, 225 p.
5. Bohira, M.S. and Yarmoliuk, V.I. (2010), *Zemlevporiadne proektuvannia: teoretychni osnovy i terytorialnyi zemleustrii* [Land design: theoretical foundations and territorial land management], tutorial, “LNAU”, Lviv, Ukraine, 334 p.
6. Hunko, L.A. and Diachenko, O.R. (2015), “Methodological approaches to the organization of the territory of agricultural enterprises on the ecological and landscape basis”, *Ahrosvit*, no. 12, pp. 38-42.
7. Dorosh, Y. (2012), “Areas of improvement of environmental policy in the field of land relations”, *Zemlevporiadnyi visnyk*, no. 2, pp. 29-33.
8. Kyrylenko, I.H. (2009), “Topical issues of the agricultural land market”, *Transformatsiia zemelnykh vidnosyn do rynkovykh umov* [Transformation of land relations to market conditions], Kyiv, Ukraine, pp. 46-49.
9. Korinets, R. (2004), “In anticipation of a land mortgage”, *Propozytsiia*, no. 3, pp. 111-112.
10. Krasnolutskyi, O., Tykhenko, R. and Yevsiukov, T. (2011), “Laying down land management projects that provide ecological and economic rationale for crop rotation and landscaping”, available at: <https://zsu.org.ua/taras-evsyukov/128-2011-05-20-14-26-33> (access date July 30, 2018).
11. Martyn, A.H. (2008), “Land management: priority challenges at the current stage of reforms”, *Zemlevporiadnyi visnyk*, no. 2, pp. 30-36.
12. Novakovskiy, L.Ya., and Shkvyr, M.I. (2006), *Rehionalna zemelna polityka* [Regional land policy], “Urozhai”, Kyiv, Ukraine, 136 p.
13. Svystun, L.A. (2011), *Formuvannia rynku zemli v umovakh realizatsii rehionalnoi zemelnoi polityky: monohrafiia* [Formation of the land market in conditions of realization of regional land policy: monograph], “Feniks”, Odessa, Ukraine, 256 p.
14. Tretiak, A.M. (2006), *Zemlevporiadne proektuvannia: teoretychni osnovy i terytorialnyi zemleustrii: navchalnyi posibnyk* [Land design: theoretical foundations and territorial land management: tutorial], “Vyshcha osvita”, Kyiv, Ukraine, 528 p.
15. Shkabara, T.L. and Ostapenko, A.Yu. (2016), “Prospects for the production of environmentally friendly agrarian product in Ukraine on the basis of state regulation”, *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu: Serii Ekonomichni nauky*, no. 21, part 1, pp. 42-45.

Стаття надійшла до редакції 21.09.2018 р.

Рецензент: д.е.н., с.н.с, завідувач кафедри маркетингу Академії праці, соціальних відносин і туризму, м. Київ О.А. Корчинська